

HARBIY KADRLAR TA'LIM TIZIMINING RETROSPEKTIV TAHLILI

QK harbiy xizmatchisi

Tavakkalov Akramjon Ahmadjonovich

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy kadrlar ta'lim tizimining rivojlanish davrlari, o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, bu tizimdagi qiyinchiliklar va yechimlar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: harbiy kadr, tizim, bosqich, davr, jangchi, qo'shin, armiya, bilim, ixtisos, qism, taktika.

Harbiy kadrlarni tayyorlashda ta'lim tizimi o'z rivojlanish davriga ega, ushbu tizim bir nechta davriylikni qamrab oladi. Harbiy ta'limning paydo bo'lishi va rivojlanishi bevosita harbiy san'at taraqqiyoti bilan izchil bog'liqdir.

Harbiy ta'lim ya'ni harbiy kadrlarni tayyorlash tizimi sifatida XVII asrning oxirlari va XVIII asr boshlarida Yevropa davlatlarda shakllangan va ular tarkibida bir qator ixtisoslashtirilgan harbiy bilim yurtlari tuzilgan. Harbiy soha rivoji natijasida qo'shnlardagi harbiy texnik ta'minotdagi o'zgarishlar turli soha mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni oshirdi.¹

Harbiy kadrlarini o'qitish tizimi bir necha vaqt o'tishi bilan ma'lum darajada umumlashtirib bir qancha bosqichlarda ifodalash mumkin:

Birinchi bosqichda qadim zamonlardan XIX asrgacha bo'lgan davrlarni o'z ichiga olib, ilk o'rta asr millodning V-VI asrlarda harbiy qo'shin san'atida og'ir qurollangan suvoriylar jang taktikasiga oid mahoratlari shakllana boshladi, harbiy qo'shin, qurol-yarog', o'z vataniga sadoqat bilan xizmat qiladigan yurt xavfsizligini saqlash, qolaversa, mamlakatning mol-mulklarining daxlsizligi va karvonlarning bexatarligini ta'minlashga jasur jangchilar (chokarlar) saralanib, jangovar harbiy

¹ Xasanbayev X.X. Mudofaa sohasida harbiy pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish omillari: Pedagog. fan. b-cha falsfa. d-ri (PhD) diss. ... avtoref. –Chirchiq 2023. –26 b

qismlar yuzaga kelgan² va jang taktikasi juda qadimdan shakllanib, asrlar davomida takomillashib kelgan.

XIII-XIV asrlarda Sohibqiron Amir Temur davrida saltanat havfsizligini ta'minlash, uni himoya qilish, janglarda g'alaba qozonish uchun jang maydonida qahramonlik ko'rsata olgan, jasur harbiylar tayyorlangan va muntazam janglarda faol ishtirok etish bilan yuqori martabalarga erishganlar.

Bulardan ma'lumki Amir Temur qo'shinlarni ishonchli boshqarilishi hamda jangovar vazifalarni samarali bajarilishi uchun qo'mondonlik tarkibiga o'zining farmoyishlari bilan tayinlovlar amalga oshirib, jang yakuniy tajribalar asosida keyingi yurushlarni rejalashtirish uchun yig'inlar o'tkazib, maslahatchilari hamda qo'mondonlik tarkibi fikr mulohozalarini eshitgan holda qo'shin shahsiy tarkibining tayyorgarliklari uchun yangi ko'rsatmalar bilan o'z qo'shin jangchilarini jangovar tayyorgarlik ko'nikmalari shakllantirib boravergan.

Ikkinchi bosqichda XX asrdan XXI asrda Sovet respublikasining harbiy kadrlarni tayyorlash hamda o'qitish tizimi.

Bu davrda yosh Sovet respublikasining Qizil gvardiya armiya Qurolli kuchlarida harbiy kadrlar yetarlicha butlanmagan hamda harbiy kadrlarni o'qitish tizimini tartibga solinmagan. Shu munosabat bilan Xalq Komissarligining 1918 yil 14 fevraldagi 130 buyrug'i³ bilan Sovet harbiy kadrlarni tayyorlash maktablarini qurish bo'yicha tizimli ishlar boshlanib, Petrogradga oltita, Moskvada to'rtta va Tverning Oranienbaum shahrida bitta harbiy maktab ochildi. Harbiy maktab kurslarining maqsadi - umumiy ta'lim va umumiy harbiy bilimlarni berish bo'lib, maktabga o'rta ta'lim ma'lumotiga ega bo'lgan yoshlar qabul qilingan hamda piyoda va pulemyotchilar - 4 oylik, otiqlar uchun - 6 oylik va texniklar uchun 12 oylik o'qitish muddatlar belgilangan va bitiruvchilar Qizil gvardiyada tarkibida o'z faoliyatlarini amalga oshirganlar.

1941- yil oxirlarida Qizil armiyaning komandirlar tarkibini deyarli 73%

² Джалылов А. Войско и оружие согдийцев накануне и в период борьбы с арабским нашествием // ИООН АН Тадж. ССР, Вып 8. 1956. С. 81-85; Беленицкий А.М. О работе панджикенского отряда ТАЭ в 1959. // АРТ, 7, 1961. С. 88-90.

³ А. И. Каменев История подготовки офицерских кадров в СССР (1917 - 1984 гг.). (Новосибирск: НВВПУ, 1991. - 6 с.)

dushman tomonidan yo'q qilinganligi inobatga olinib, 1942- yilga kelib 16 ta piyoda askarlar, 8 ta pulemyot-minomyotchi harbiy bilim yurtlari tashkil qilingan, 10 ta harbiy okrug va 2 ta zaxira frontlarida vzvod komandirlarini tayyorlash kurslari ochilgan, 1941 - 1945 yillar davomida Sovet ittifoqi tarkibidagi 31 ta oliy harbiy o'quv yurtlari, 220 ta bilim yurtlari va 200 dan ortiq turli kurslar Qizil armiya tarkibi uchun 2 milliondan ortiq ofitser kadrlar yetkazib berganlar⁴.

Ikkinchi jahon urushining dastlabki yillarida Sovet Ittifoqining ofitser harbiy kadrlarni tayyorlashdagi o'quv dasturlariga yetarlicha o'zgartirish kiritilmaganligi, o'qituvchilar tarkibining yetarli malakalarga ega bo'lmaganligi, mashg'ulotlar asosan o'quv xonalarda amalga oshirilib amaliy mashg'ulotlar joriy etilmaganligi oqibatida bitiruvchilarning jang maydonidagi hatti harakatlari, shahsiy tarkibni boshqarish, texnikalar bilan ishlash kabi bilim va ko'nikmalari yetarli emasligi kuzatilgan.

1942- yil may oyida frontning talablaridan kelib chiqib, bilim yurtlaridagi o'quv dasturlari qayta ishlab chiqilgan hamda ta'lim berishning amaliy usullariga o'tish orqali komandirlik yo'nalishi uchun o'qish muddatini 8 oygacha, muhandislik yo'nalishi 9 oygacha uzaytirish bo'yicha ko'rsatmalar berilgan, hamda o'quv rejalari umumqo'shin tayyorgarligi, texnik tayyorgarligi bloklari asosida shakllantirilib, jami 17 ta fanlardan 1800 soatlik mashg'ulotlar o'tkazilishi belgilab berilgan.

Qizil armiya qo'mondonining tegishli buyrug'i hamda Xarkov harbiy okrugining 1941- yil 22- sentabrdagi 72- sonli direktivasi bilan oliy harbiy bilim yurtlari O'rta Osiyoga ko'chirilishi bo'yicha qaror qabul qilini. Natijada mamlakatimizning Toshkent, Samarqand shaharlariga 11 tadan, Farg'ona, Chirchiq, Xavos shaharlariga 2 tadan hamda Namangan, Qo'qon, Jizzax, Buxoro, Qarshi shahrlariga 1 tadan jami 30 tadan ziyod oliy va o'rta harbiy bilim yurtlari ko'chirib kelingan.

Harbiy kadrlarni o'qitish tizimining retrospektiv tahlili shuni ko'rsatmoqdaki,

⁴Ikkinchi jahon urushi va O'zbekiston xalqi; tadqiqotlari. Ilmiy maqolalar to'plami. 2-jild. T. O'zbekiston. 2022-y. 214-b

inson bolasi dunyoga kelar ekan, kindik qoni to'kilgan ona vatanining xududiy yaxlitligi, mustaqilligi, tinchligi farovonligini ta'minlashi shu yurtning barcha fuqarolarining burchidir, shunday ekan yuksak salohiyatli mard jasur, zamonaviy fikrlay oladigan, to'laqonli kompetensiyaga ega ofitser harbiy kadrlarni tayyorlash xizmatlar sohasining oliy maqsadidir.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekistonda harbiy ish tarixidan. "Sharq" nashriyot manbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent - 2012 y. 28-b
2. Хожи Нуруажи. Кадимги уйгурлар ва қорахонийлар. - Урумчи, 2001. 327-бет.
3. O'zbekistonda harbiy ish tarixidan. "Sharq" nashriyot manbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent - 2012 y. 89-b.
Хасанбайев Х.Х. Mudofaa sohasida harbiy pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish omillari: Pedag. fan. b-cha falsa. d-ri (PhD) diss. ... avtoref. – Chirchiq 2023. - 26 b
4. Джалылов А. Войско и оружие согдийцев накануне и в период борьбы с арабским нашествием// ИООН АН Тадж. ССР, Вып 8. 1956. С. 81-85; Беленицкий А.М. О работе панджикенского отряда ТАЭ в 1959// АРТ, 7, 1961. С. 88-90.
5. А. И. Каменев История подготовки офицерских кадров в СССР (1917 - 1984 гг.). (Новосибирск: НВВПУ, 1991. - 6 с.)
6. Ikkinchi jahon urushi va O'zbekiston xalqi; tadqiqotlari. Ilmiy maqolalar to'plami. 2-jild. T. O'zbekiston. 2022-y. 214-b